

Bağdad 1420/2000, I, 449-450; Râid b. Sa'd eş-Şelâhi, *Katfû'l-'anâkid min tercümeti's-Şînkîti İbni't-Telâmîd* (Şînkîti, *İhkâku'l-hak* içinde); Hülûsi Kılıç, "Hacı İbrâhim Efendi", *DiA*, XIV, 481; Ahmed b. Muhammed Yahyâ, "İtlâmîd eş-Şînkîti, Muhammed Mahmûd Veleddü Ahmed", *Mv.ACJ*, I, 255-257.

HİLAL GÖRGÜN

ŞİNŞEVİRİ

(الششوري)

Cemâlüddîn Abdullâh b. Muhammed b. Abdillâh b. Ali eş-Şînşevrî el-Maarîrî el-Acemî (ö. 999/1591)

Şâfiî fakihî, hesap ve ferâiz âlimi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. 935 (1529) yılında doğdu. *Fethu'l-ğarîbi'l-mücîb* adlı eserinin mukaddimesinde belirttiğine göre (İhsanoğlu v.dğr., I, 90) aslen Şînşevr köyünden olup Suriye'nin kuzeybatısındaki Maarretünnu'mân'da dünyaya gelmiştir. Mısır'da Menûfiye vilâyetine bağlı olan Şînşevr, müellifin *er-Rahbiyye* şerhinin bazı hâşiyelerinde (Ali Paşa Mübârek, XII, 364) ve müellifine okunduğu belirtilen *Fethu'l-ğarîbi'l-mücîb*'e ait bir yazma nüshada (Ziriklî, IV, 129) bu şekilde kaydedilirken İbnü'l-Cey'ân kelimeyi Şensûr diye okumuştur (*et-Tuhtetü's-seniyye*, s. 107; ayrıca bk. Muhammed Remzî, III, 163-164). Celâleddin es-Süyûtî, Zekerriyyâ el-Ensârî ve Nûreddin el-Mahallî'nin öğrencisi olup Ezher'de ve diğer medreselerde ders vermiş, ferâiz konusunda kitaplar telif etmiş olan (Gazzî, II, 37-38; Ali Paşa Mübârek, XII, 365) babası Bahâeddin Muhammed'den ders aldı. Ezher'de hatiplik ve müderrislik yaptı. Onun Süyûtî ve Zekerriyyâ el-Ensârî'den ders okuduğuna dair Necmeddin el-Gazzî'nin verdiği bilgi (*el-Kevâkibü's-sâ'ire*, III, 161) yanlış olup Şînşevrî'nin doğumundan önce vefat eden bu iki zat yine Gazzî'nin yukarıdaki nakline göre onun değil babasının hocalarıdır. Şînşevrî'den ders alanlar arasında Muhammed b. Muhammed el-Meydânî ed-Dimaşkı ve Muhammed b. Ahmed el-Murâdî el-Kâhîrî'nin adları anılmaktadır. Kendisiyle 986 (1578) yılında Kahire'de görüşen İbnü'l-Kâdî onun hesap ve ferâizde âlim olduğunu kaydeder.

Eserleri. 1. *el-Fevâ'idü's-Şînşevriyye fi şerhi'l-Manzûmeti'r-Rahbiyye*. İbnü'l-Mütefennine diye tanınan Muvaffakuddin Muhammed b. Ali er-Rahbî'nin ferâize dair *el-Urcüzetü'r-Rahbiyye* adlı eserinin şerhi olup (yazma nüshaları için bk. İhsanoğlu v.dğr., I, 91-92) üzerine birçok hâşi-

ye yazılmıştır. Bunlar arasında İbrâhim b. Muhammed el-Bâcûrî'nin defalarca basılan (meselâ Kahire 1236, 1282, 1347) *et-Tuhtetü'l-hayriyye*, Muhammed b. Ali el-İdfîni el-Buhayrî'nin *el-Lü'lü'etü's-seniyye 'ale'l-Fevâ'idü's-Şînşevriyye* (a.g.e., I, 109), Yûsuf ez-Zeyyât'ın *el-Vesiletü'l-berriyye ile'l-Fevâ'idü's-Şînşevriyye* (a.g.e., II, 567), Ali b. Şattâ el-Menşelîfî'nin *Takyyidât 'alâ Şerhi's-Şînşevrî* (Melik Suûd Üniversitesi Ktp., nr. 5549), Şemseddin Muhammed b. Abdurrahman el-Bülâkî'nin *el-Cevâhirü'l-mehdiyye li-ğul-lâbi'l-Fevâ'idü's-Şînşevriyye* (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 22055 B; nr. Ferâiz 322) adlı eserleriyle Muhammed b. Sâlim el-Hifnî (a.g.e., I, 212), Muhammed b. Mustafa el-Hudârî'nin (Kahire 1293) hâşiyeleri anılabilir. Muhammed b. Muhammed el-Besyûnî er-Reşîdî ile el-Emîrû'l-Kebîr es-Sünbâvî'nin de esere hâşiye yazdıkları bilinmektedir. J. D. Luciani bu şerhi ve Bâcûrî'nin hâşiyesini Fransızca tercümesiyle birlikte neşretmiştir (*Traité des successions musulmanes, extrait du commentaire de la Rahbia par Chenchouri, de la glose d'el Badjouri et d'autres auteurs arabes*, Paris 1890; Cezayir 1896). Müellif bu eserini ayrıca ihtisar etmiştir (Mektebetü'l-Ezheri's-şerîf, nr. Genel 2168/Özel 35). 2. *ed-Dürretü'l-muğiyye fi şerhi'l-Fârîziyye*. Hanbelî âlimi Şemseddin Muhammed el-Fârîzî el-Mısırî'nin yine ferâize ilgili *el-Manzûmetü'l-Fârîziyye*'sinin şerhidir (nşr. Muhammed b. Abdülazîz b. Mânî', Dimaşk 1381/1961). 3. *el-Fevâ'idü'l-marđiyye fi şerhi'l-Mülakkabâti'l-Verđiyye*. Zeynüddin İbnü'l-Verđî'nin ferâize dair *el-Vesâ'ilü'l-muhezzebe fi'l-mesâ'ili'l-mülakka-be* (*el-Mülakkabâtü'l-Verđiyye*) adlı eserinin şerhidir (Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, Me-

câmi', nr. 22, 23; Mektebetü'l-belediyyeti'l-İskenderiyye, nr. N 2847 D). 4. *Şerhu'l-Ca'beriyye*. Burhâneddin el-Ca'berî'nin ferâize ilgili eserinin şerhidir (Mektebetü'l-Ezheri's-şerîf, nr. Genel 2972/Özel 51). 5. *Hulâsâtü'l-fiker fi şerhi'l-Muhtaşar*. İbn Hacer el-Askalânî'nin *Nuħbetü'l-fiker* adlı kendi eserini ihtisar ettiği *el-Muhtaşar fi muštalaħi ehli'l-eser*'in şerhidir (nşr. Sâbır b. Muhammed b. Sa'dullah ez-Ziyârî, Küveyt 1405/1984). 6. *Fethu'l-ğarîbi'l-mücîb bi-şerhi Kitâbi'l-Tertîb*. Sibtü'l-Mardîni'nin *Tertîbü'l-Mecmûc fi'l-ferâ'iz* adlı eserinin şerhi olup bu metnin Sibtü'l-Mardîni'nin hocası İbnü'l-Mecđî'ye nisbet edilmesi (a.g.e., I, 90; *Mu'cemü'l-maħtû-tât*, II, 660) yanlıştır (krş. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1605; Ziriklî, VII, 55). *Kitâbü'l-Mecmûc* Şemseddin Muhammed b. Şeref el-Kellâî'nin eseridir. Müellif hattı yazması günümüze ulaşan (Chester Beatty Library, nr. 3723) *Fethu'l-ğarîbi'l-mücîb* basılmıştır (kenarında Ebû Bekir b. Ahmed es-Sebtî'nin *Şerhu'r-Rahbiyye*'siyle birlikte, I-II, Kahire 1301, 1307, 1345). 7. *Şerhu Tuhteti'l-aħbâb fi 'ilmi'l-ħisâb*. Yine Sibtü'l-Mardîni'nin eserine yazılan bu şerhin çeşitli nüshaları mevcuttur (King, II, 924-925; İhsanoğlu v.dğr., I, 94-95; Habeşî, I, 549). 8. *Buğyetü'r-râğib fi şerhi Mürşidetü't-tâlib ilâ esne'l-me'tâlib*. İbnü'l-Hâim'in hesaba dair eserinin şerhi olup çeşitli nüshaları zamanımıza kadar gelmiştir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 314, Lâleli, nr. 2748; Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 3082, 7579; ayrıca bk. King, II, 908; İhsanoğlu v.dğr., I, 89). Müellif bu eserini ayrıca ihtisar etmiştir (İhsanoğlu v.dğr., I, 90). 9. *Şerhu'l-Ma'üne*. İbnü'l-Hâim'in *el-Ma'üne fi 'ilmi'l-ħisâbi'l-hevâ'i* adlı eserinin şerhidir (Mektebetü'l-Ezheri's-şerîf,

Şînşevrî'nin *Buğyetü'r-râğib* adlı eserinden iki sayfa (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2748, vr. 40^a, 55^a)

nr. Genel 39980/Özel 326). 10. *Ḳurretü'l-‘ayneyn. Zekerıyyâ el-Ensârî’ye ait Mesâ-ḥatü'l-ḳulleteyn* adlı eserin şerhidir (yazma nüshaları için bk. a.g.e., I, 92-93).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Hâim, *el-Ma‘üne fi ‘ilmi'l-ḥisâbi'l-hevâ’i* (nşr. Hudaıyır Abbas Muhammed el-Münşidâvî), Bağdad 1988, neşredenin girişi, s. 39; Şerefeddin İbnü'l-Cey‘ân, *el-Tuḥfetü’s-seniyye bi-es-mâ‘i'l-bilâdi'l-Mısrıyye*, Kahire 1394/1974, s. 107; İbnü'l-Kâdi, *Düretü'l-ḥicâk*, III, 63; Gazzî, *el-Kevâ-kibü’s-sâ‘ire*, II, 37-38; III, 161; *Keşfü’z-zunûn*, II, 1605, 1655; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), X, 578-579; Ali Paşa Mübârek, *el-Ḥıtaṭü'l-Tevfıḳıyye*, Kahire 1422/2001, XII, 364-365; Serkis, *Mu‘cem*, I, 508; II, 1146-1147; Brockelmann, *GAL*, II, 418; *Suppl.*, II, 442; *Hedıyyetü'l-‘ârıfn*, I, 473; II, 219; A. J. Arberry, *The Chester Beatty Library, A Handlist of the Arabic Manuscripts*, Dublin 1958, III, 96; Muhammed Remzî, *el-Ḳâmü’sü'l-coğrâfi li'l-bilâdi'l-Mısrıyye*, Kahire 1958, III, 163-164; Fuâd Seyyid, *Fıhrisü'l-maḥṭûṭât: Neşretü bi'l-maḥṭûṭâti’lleti iḳtenethe’d-dâr min sene 1936-1955*, Kahire 1380/1961, I, 230; G. Delanoue, *Moralistes et politiques musulmanes dans l’Egıpte du XIXe siècle (1798-1882)*, Caire 1982, I, 111; II, 590-591; Zirikî, *el-A‘lâm* (Fethullah), IV, 128-129; VI, 157; VII, 54-55; D. A. King, *Fıhrisü'l-maḥṭûṭâti’l-ilmiyyeti’l-maḥṭûza bi-Dâri’l-kütübi’l-Mısrıyye*, Kahire 1986, II, 908, 924-925; Ahmet Özel, *Haneḫi Fıkhî Âlimleri*, Ankara 1990, s. 175, 203; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi*, İstanbul 1999, I, 53, 88-95, 109, 212; II, 567; a.m.f. – B. A. Rosenfeld, *Mathematicians, Astronomers and Other Scholars of Islamic Civilization and Their Works (7th-19th c.)*, İstanbul 2003, s. 332; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmî‘u’s-şerûḫ ve’l-ḥavâşi*, Ebûzâbi 1425/2004, I, 549; III, 1639-1040, 1662-1663, 1755-1756, 1855, 2021; *Mu‘cemü’l-maḥṭûṭâti’l-mevcûde fi mektebâti İstanbul ve Ânâṭüli* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 660.

AHMET ÖZEL

ŞİNTOİZM

Geleneksel Japon dini.

Japonya'nın yerel dini olan Şinto (Şintoizm), tarih öncesi çağlardan kalma animistik inanç şekillerinin -Taoist, Budist ve Konfüçyüsçü unsurların da etkisiyle- Antikçağ'larda şekillenmeye başlayan modern biçimidir. Tarihî açıdan bakıldığında Ural-Alтай halklarına ait animistik kökenli Şamanizm öğretisinin Japon adalarındaki uzantısı olarak da görülebilir. Bundan dolayı Şinto öğretisine ait pek çok unsurun eski Türk dinleri gibi Orta Asya kökenli dinlerde de karşılığının bulunduğu görülür.

Şinto aslen Çince (şen-tao) bir kelimedir ve "tanrıların yolu" anlamına gelir. Japonca karşılığı **kami-no-miçı**dir. Japon dinî metinlerinde, Japonlar'ın geleneksel dinlerini

VIII. yüzyıldan itibaren Japonya'da hızla yayılan Budist inancından ayırmak amacıyla bu Çince söz benimsemiştir.

Şintoizm'in bir kurucusu ve peygambere olmadığı gibi klasik anlamıyla bir kutsal metni ve dinî kodeksi de yoktur. Şintoizm, daha ziyade ataların ruhlarıyla ilişkilendirilen tabiat üstü varlıklara veya güçlere (kami) belli ritüeller çerçevesinde tapınma, Japon geleneğine ve aileye saygı gösterme üzerine kurulu bir dinî öğreti veya hayat biçimidir. Şintoizm, aynı zamanda ilkel bir tabiatçılık anlayışından beslenen ve tabiatla insan arasında mevcut, görünen ve görünmeyen her türlü ilişkiye önem atfeden güçlü bir ahlâk sistemi geliştirmiştir. Bu tabiatçı ahlâk anlayışı, Konfüçyüsçü sosyal ahlâkın da etkisiyle Ortaçağ'dan itibaren günümüz Şintoizm'inin temelini oluşturmuştur. Şintoizm'in bir diğer özelliği Japonya ve Japon halkıyla özdeşleşmesi, dolayısıyla dışarıya kapalı bir din olmasıdır. Şintoizm'den doğan bazı yeni dinî akımlar hariç Şinto geleneğinde ihtidâ veya misyon faaliyeti yoktur.

Dinî bir sistem biçiminde Şintoizm'in ortaya çıkışı Japon tarihinde Yoyoi adıyla bilinen döneme (m.ö. 300 – m.s. 300 civarı) rastlar. Bunu izleyen Kofun döneminde (m.s. 300-550) günümüzdeki haline yakın bir şekil almıştır. Bu dönemde (m.s. V. yüzyıl) yazının Çin ve Kore yoluyla Japonya'ya girmesiyle Şinto metinleri kayda geçirilmiş, bu durum merkezî bir Şinto sisteminin gelişmesine imkân hazırlamıştır. Milâttan sonra VI. yüzyılda Japonya'ya giren Budizm VIII. yüzyılda güçlenerek Şintoizm'i etkilemiş, Budizm'e karşı Şintoist çevrelerde oluşan tepki Şintoizm'in standart hale getirilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu arada Ise'de bulunan Şinto tapınağı merkezî bir tapınak statüsüne ulaşmıştır. Kojiki, Nihongi ve Taiho yasaları gibi metinlerin bu dönemde kayıt altına alınması da kısmen Şintoizm'in Budizm'e karşı örgütlenme amacını yansıtır. Aynı yüzyıllarda Japonya'ya giren bir başka yabancı öğreti olan Konfüçyüsçülük de Şintoistler tarafından benzer tepkiyle karşılanmıştır. Bununla birlikte hem Budizm'in hem Konfüçyüsçülüğün şehirli entelektüel ve bürokrat kesimlerinde yükselişi önlenemmiştir.

Şintoizm modern yapısını büyük oranda 1600-1868 yılları arasında kapsayan Yedo döneminde kazanmıştır. Bu dönem için belirleyici olan en önemli değişimler Şintoizm'in millî bir din olarak algılanması

ve devlet dini biçimine dönüştürülmesi, Budist ve Konfüçyüsçü etkilerden arındırma çabasına girilmesi ve birbirinden farklı Şinto gruplarının ortaya çıkması şeklinde özetlenebilir. Yedo dönemini izleyen iç savaşın ardından gelen Meiji restorasyonu döneminde Japonya'da Batı karşıtı ulusalçı bir anlayışın gelişmesine paralel şekilde Şintoizm de tamamen devletin kontrolüne girmiş ve 1871'de Din İşleri Bakanlığı kurularak Şintoizm devletin tek resmî dini (Şinbutsu bunri) haline gelmiştir. 1945'te Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasına kadarki dönemde millî Şinto anlayışının yapılanması hız kesmeden devam etmiştir. Bu çerçevede Şintoizm'in toplumu birleştirici bir unsur halinde kullanılması ve halkın kendisine kutsallık izâfe edilen Japon imparatorunun nüfuzu altında birleştirilmesi amaçlanmış, böylece koyu bir yurt severlik bilinci oluşturulmuştur. Savaş sonrasında -Amerika Birleşik Devletleri'nin isteği doğrultusunda- Şintoizm resmî din statüsünden çıkarılmış, daha ziyade halk inancı biçiminde devam etmiştir.

Günümüzde gerek Budist / Konfüçyüsçü / Taoist etkiler gerekse Şintoizm'in iç dinamiklerinden kaynaklanan tarihî şartlar dolayısıyla birbirinden farklı dört ana Şinto yorumu bulunmaktadır. En eski Şinto geleneklerini koruduğu kabul edilen Jinja Şinto (tapınak Şinto'su), çoğunlukla folklorik inançlarla sınırlı, büyüçülük gibi çok eski animistik uygulamaların karışımından meydana gelen Minzoku Şinto (halk Şinto'su); XVIII. yüzyılda ortaya çıkan modernist-yenilikçi, bazı spiritüel inançlardan oluşan Kyoha Şinto (mezhep Şinto'su) ve Şintoizm'den kaynaklanan, fakat daha da özelleşerek neredeyse yeni bir dinî harekete dönüşen Şintoikei Şinşukyo'dur (Şinto'dan gelen yeni yollar).

Vahye dayalı bir kavram çerçevesinde olmasa da Şintoizm'i çok tanrılı bir kutsallık doğrultusunda yorumlayan birtakım yazılı metinler Şintoistler arasında saygın bir yere sahiptir. Bunların başında Japon yazılı dinî edebiyatının ilk örneğini teşkil eden Kojiki gelir. Bugünkü haliyle VIII. yüzyılın başlarında meydana gelen Kojiki, Japon adalarının kutsallığı, Şinto tanrılarının öyküleri, dünyanın yaratılışı, Japonlar'ın mitolojik kahramanlarının hayatları gibi efsaneleri içerir. Benzer bir metin yine Japonlar'ın efsanevi tarihini anlatan ve kökeni VIII. yüzyıla kadar inen Nihongi'dir (Nihonşoki). Yazılış dönemlerinden çok daha eskiye uzanan şifahî gelenekleri derle-